

EEN KNAPPE OORLOGSHELD WORDT ZIEK Hij is legercommandant van de koning van Aram – ofwel: Syrië, een land dat nogal eens als vijand van Israël wordt opgevoerd. Een groot man is hij, horen we. In de oren van wie Hebreeuws spreekt klinkt zijn naam als het woord voor schoonheid. Naaman – Mooie Man. In eigen land is hij een oorlogsheld, want hij heeft Aram bevrijdt. Nee, wacht. Dóór hem heeft JHWH dat gedaan, vertelt het verhaal fijntjes. En zo wordt deze grote, mooie man in het begin van dit verhaal gelijk twee koppen kleiner gemaakt. Ten eerste: de lezer wordt erop attent gemaakt dat het eigenlijk de God van Israël was die Aram bevrijdde. Ten tweede blijkt dat uitgerekend deze mooie man een huidziekte krijgt. Een huidziekte, dat was schrikken in de cultuur waarbinnen deze verhalen zijn ontstaan. Afhankelijk van de ernst ervan kon je onrein verklaard worden, wat betekende dat je werd uitgesloten van cultische praktijken of zelfs tijdelijk buiten de gemeenschap geplaatst. Er is Naaman dus alles aan gelegen om te genezen. En tussen deze eerste regels door wordt ons ten slotte nog iets verteld: JHWH is blijkbaar niet alleen een bevrijder-God voor Israël, maar ook voor anderen in de verdrukking. Dat geeft de lezer goede hoop voor een zieke, Aramese legercommandant.

Maar nu lopen we op de zaken vooruit – we beginnen bij het begin. Op een van hun rooftochten hebben de Arameeërs een meisje uit Israël meegenomen. Onbeduidender kun je het zo ongeveer niet krijgen in de wereld van toen – een klein, buitenlands meisje dat tot slaaf is gemaakt. Grote man, klein meisje – zo zet dit verhaal ons gelijk op het spoor van de vraag hoe wie macht heeft zich verhoudt tot wie dat niet heeft. Want juist het meisje blijkt een sleutelrol te spelen. Naaman vertelt zijn koning over haar woorden. Is hij er de man naar dat hij haar serieus neemt? Of klampt hij zich gewoon wanhopig vast aan elke strohalm, al is dat de slavin van zijn vrouw? Het verhaal laat het open. Hoe dan ook, de koning komt onmiddellijk in actie. Hij stuurt Naaman met een brief naar zijn collega in Israël. Wacht even, Naaman moest toch bij de profeet wezen? Naaman en/of koning lijken een andere route in gedachten te hebben: een brief van Grote Man naar Grote Man. Bovendien, die wonderdokter zal toch ook wel aan het hof te vinden zijn. Maar de koning is ernstig in verlegenheid gebracht. “Wie denkt hij dat ik ben, een God??”, wanhoopt hij. De koning kent zijn plaats. Of lezen we zijn woorden toch anders? Je kunt er ook iets noodlottigs in horen. Alsof dood en leven nu eenmaal beschikt worden. Maar dat is natuurlijk niet het hele verhaal over dood en leven. Ook vandaag niet. Denk aan de beschamende verdeling van vaccins over de wereld. Zoals Naaman rijk beladen aankomt bij de koning, zo kopen macht en geld ook vandaag tot op zekere hoogte onze gezondheid. ‘Niet wanhopen’, zegt Elisa. ‘Stuur die man liever naar mij. Wie weet komt hij tot het inzicht dat er in Israël een profeet is.’ Anders gezegd: wie weet komt Naaman tot het inzicht dat de genezer over wie hij gehoord heeft geen “hof-priester” is, maar profeet. Dat godsmen en koning bepaald geen twee handen op een buik zijn in Israël, maar dat de eerste zich juist uitgesproken kritisch verhoudt tot de macht en het spel dat door machthebbers vaak gespeeld wordt. Laten we maar eens kijken hoe het Naaman vergaat.

KOPPIE ONDER Zevenmaal gaat Naaman koppie onder in de Jordaan. Wacht, we gaan weer te snel. Naaman komt bij Elisa aanzetten met paarden, strijdwapens – de attributen van een koning op oorlogspad. Zo heeft hij, ook nog rijk beladen, alle trekken van zijn baas. Met koningen heeft de bijbel niet veel op. Dat macht corrupteert is een les die de bijbel ons niet moe wordt in te wrijven. De grote man treffen we intussen aan voor de deur van de profeet, maar Elisa komt niet naar buiten. Hij stuurt een bode met instructies: zevenmaal koppie onder in de Jordaan. Uniform uit en het water in. De Jordaan – dat is de grensrivier uit het Exodusverhaal. Als je daardoor heen bent, kom je in goed, wijd land – dat is beloofd. Het lijkt een omkering: de man die in Aram op het schild werd gehesen als bevrijder, zoekt nu zelf bevrijding van zijn ziekte. En daarvoor moet hij koppie

onder. Letterlijk en figuurlijk door de knieën. Het valt Naaman allemaal niet makkelijk. Deze hele situatie ontbeert elke allure die hij zichzelf had toegedicht. Maar op aandringen van – jawel – zijn dienstknechten gaat hij toch te water. Van de groten der aarde hoef je het in dit verhaal niet te verwachten, zij moeten het hebben van wie aan het kortste eind trekken.

Zeven keer. *All in*, heet dat in goed Nederlands. En de Naaman die uit het water komt, lijkt herboren. De grote man heeft de huid van een kleine jongen gekregen, het is een mooi woordspel. Hij haast zich terug naar Elisa en roept dat hij het nu snapt! Dat die God van Elisa de enige God is die de moeite waard is. En zo zingt uitgerekend de oorlogsheld uit Aram het refrein van de Hebreeuwse bijbel, namelijk: er zijn vele goden, maar er is er maar eentje die afdaalt om te bevrijden en dat is deze. En toch... helemaal snappen doet Naaman het nog niet. Hij blijft maar aandringen met zijn cadeaus en de profeet blijft ze maar weigeren. Het laatste deel van het verhaal spelt voor de lezer uit waarom. Het werkwoord 'nemen' staat er centraal. Want nemen – nemen – nemen, dat is waartoe macht verleidt. Dat is helaas een van die onveranderlijke liedjes van deze wereld. En laat dat nou net zijn wat deze God NIET voorstaat.

VOOR DE BIJL Kijk eens aan: een jongen uit de kring van de profeet gaat alsnog voor de bijl. Zo verleidelijk blijkt die wereld van geld en macht toch vaak te zijn, ook profeten zijn daar niet immuun voor wil de verteller maar zeggen. Maar de metafoor is glashelder – het is een doodlopende weg: Gechazi wordt ziek. De jongen van Elisa wilde een grote jongen worden, meeknikkeren met koningen en commandanten in het spel van Voor-wat-hoort-wat. Elisa heeft het feilloos in de gaten. 'Was het tijd om het zilver en de kleren te nemen', vraagt hij retorisch? 'En ook de olijfbomen, de wijngaarden, de runderen, de slaven, de slavinnen...' Niet dat Naaman al die dingen aanbood, maar hier wordt opgesomd wat koningen en hun legers zoal buitmaken en plunderen op hun veroveringstochten. En zo lijkt de compositie van dit verhaal rond. We begonnen bij een zieke man en een geroofd meisje. En we eindigen met een lijst roofgoed en een zieke man. Het verhaal over Naaman is vaak gelezen als een soort bekeringsverhaal, maar hoeveel heeft Naaman nou begrepen van de God van Israël. Er staat niet wat hij dacht toen Gechazi kwam aanrennen. Was hij overrompeld en verrast omdat de vraag van de jongen haaks stond op de reactie van de godsman? Of was hij opgelucht dat zijn wereldbeeld weer klopte en het spel zogezegd weer op de wagen was. Ook in de passage die we omwille van de tijd hebben overgeslagen horen we Naaman aan de ene kant zijn respect betonen aan de God aan wie hij zijn genezing te danken heeft, maar noemt hij in een adem door wel even dat hij uiteraard thuis niet zomaar kan breken met de gewoontes van zijn koning. Op zijn troonwagen rijdt hij weer naar huis.

Zowel Naaman als Gechazi spiegelen ons voor hoe moeilijk het is om je aan de verleiding van geld en goed en status en zo nog wat andere goden te onttrekken. Herkennen we dat? In de krant en in onszelf? Hoe makkelijk gaan wij voor de bijl? Als we ons weinig illusies maken en scherp blijven kijken, dan kunnen we onze wagens soms ook omkeren misschien. En zijn er andere spiegelvragen die ons als samenleving of als persoon iets te zeggen hebben? Bijvoorbeeld, hebben wij oprecht oog en oor voor wie aan het kortste eind trekken? Of dat kleine meisje – kan zij ons inspireren om onze mond open te doen, ons perspectief te delen als we juist zwak staan?

'Genees mijn huid alsjeblieft', was de vraag van de zieke man. Met andere woorden: 'Geef me toekomst'. En met weer andere woorden ten slotte: 'Maak mij mooi'. Laten we elkaars gezichten helpen opdelfen, de mooie en de minder mooie. Samen eerlijk in de spiegel kijken maakt ons vrije mensen, zingt een liedje. *Aan niets of niemand meer ten prooi*. Dat het zo mag zijn.